

AR GYVENIMO FORMA PARODO PASAULĮ, KURIAME GYVENAME?

Palygindama fenomenologinių pasaulio sampratų spektrą su vėlyvojo L. Wittgensteino įvesta gyvenimo stiliaus metafora, **Rasa Davidavičienė** savo disertacijoje „*Gyvenamas pasaulis fenomenologijoje ir L. Wittgensteino gyvenimo forma*“, apgintoje 2000m. gruodžio 13 d. Vilniaus universiteto Filosofijos fakultete, kėlė būtent tokį klausimą – kas sieja ir skiria fenomenologų išplėtotas *Lebenswelt* koncepcijas bei kalbos filosofo vartojamą *Lebensform* metaforą.

Šios disertacijos tema sutelkta į dvi sąvokas – *Lebenswelt* ir *Lebensform*, kurios abi nurodo į tą pačią tikrovę – žmogišką kasdienę gyvenimo realybę, kuri fenomenologų ir kalbos filosofijoje matoma, aprašoma, diskursyviai parodoma, žvelgiant į kasdienybės pasaulį iš skirtingų filosofinių pozicijų. Kadangi gyvenamas pasaulis fenomenologijoje tematizuojamas intencionalios sąmonės, egzistencinės bei socialinės fenomenologijos kontekstuose, savo darbe Davidavičienė siekė išryškinti pasaulio sampratos skirtumus bei sutapimus daugelio fenomenologų teorijose, kuriose žmogaus kasdienė būtis pasaulyje įvardijama gyvenamo pasaulio, egzistencijos pasauliškumo, buvimo pasaulyje ir pasauliui vardais, o Wittgensteino vėlyvojoje kalbos teorijoje ta pati tikrovė vadinama *Lebensform* – gyvenimo formos vardu. Disertacijoje analizuojamos ir lyginamos tų mąstytojų pasaulio sampratos, kurios duoda naują gyvenamo pasaulio tema-

tizavimo būdą ar pateikia naują šios temos plėtojimo kontekstą.

Doktorantė teigė, kad disertacijos tikslas visų pirma buvo patikrinti įžvalgą, kad fenomenologinė *Lebenswelt* ir Wittgensteino *Lebensform* koncepcijos kalba apie tą pačią kiekvieno iš mūsų arčiausiai esančią tikrovę, kurią aprašdami filosofai išskiria bei akcentuoja joje skirtingas plotmes. Taip pat vienas iš šiame darbe keliamų tikslų, anot disertantės, palyginti kasdienio pasaulio sampratas ir *exposè* būdu – diskursyviai – parodyti fenomenologinių idėjų ir vėlyvosios Wittgensteino filosofijos sąsajas.

Peržengdama filosofinių paradigimų rėmus, Davidavičienė savo darbe analizuoja įvairias *gyvenamo pasaulio* interpretavimo perspektyvas ir ieško conceptualinių sąsajų su vėlyvojo Wittgensteino idėjomis, kurių analizė atskleidžia, kad po „Traktato“ Wittgensteinas į kalbą pradeda žvelgti kaip į įgyjamą ir išstobulinamą įgūdį. Toks požiūris į verbalinę sistemą susieja kalbą su užlingvistiniais kontekstais ir leidžia suvokti kalbėjimo kaip įvairiapusės praktikos reikšmę.

Kalbos kaip įgūdžio samprata nužymi aiškias paraleles tarp fenomenologijos ir vėlyvojo Wittgensteino teorijos, kurioje analizės ir aprašymo objektu tampa kasdienėje kalboje vartojami posakiai bei jų koreliacija su veiksmiais, nurodančiais kalbančiųjų sąmonės įvykius, o plačiausia prasme – kiekvieno iš mūsų gyvenimo pasaulyje būdą.

Doktorantė akcentavo, kad fenomenologinių pasaulio sampratų ir Wittgensteino *gyvenimo formos* conceptualinių orientyrų bendras bruožas yra procesualumas, kuris reiškia, kad iš skirtingų perspektyvų aprašoma gyvenimo tikrovė tiek E. Husserlio sąmonės filosofijoje, tiek M. Heideggerio, M. Merleau-Ponty egzistencinėje fenomenologijoje, A. Schutzo socialinio pasaulio konstituavimo teorijoje nėra atskirta nuo sąmonės ir kūno patiriančio, visuomenėje gyvenančio žmogaus. Todėl *gyvenamas pasaulis* yra subjekto, jo minčių, teiginių, veiksmų ir gyvenimo tikrovės *jungtis*. Kitaip tariant, jei norėtume rankos mostu nurodyti į *gyvenamą pasaulį*, kiekvienam tektų rodyti į save, tuo pat metu mintyje turint galutinės atsakomybės horizontą – Pasaulį.

Disertacijos gynimo posėdyje dalyvavo doktorantės darbo vadovas **prof. Romanas Plečkaitis**, doktorantūros komiteto nariai, oficialieji oponentai bei Logikos ir filosofijos istorijos katedros nariai, kiti kolegos ir svečiai. Ginamą darbą įvertinti pirmiausia buvo paprašyti oficialieji oponentai.

Prof. A. Andrijauskas, pabrėždamas, kad disertacijos problematika yra labai aktuali ir sudėtinga, bei akcentuodamas oponuojamam tekstui būdingą rimtą dalykiškumą, korektišką *gyvenamo pasaulio* problematikos fenomenologinę analizę, vis tiksliai pasigedo aiškesnių aliuzijų į gyvenimo ir neklasikinės filosofijos tradicijas (S. Kierkegardas, F. Nietzsche, W. Dilthey).

Doc. Tomas Sodeika atkreipė dėmesį, kad bandymas pažvelgti į fenomenologų atliktą darbą pro Wittgensteino išplėtotos *gyvenimo formos* sampratą, kuri pagrįsta *kalbos žaidimų* koncepcija, „optiką“ atskleidžia kai kuriuos netrivialius šios temos aspektus, o pirmiausia gyvos patirties ir jos verbalizavimo problemiš-

kumą. Sodeika aptarė nemažą disertacijoje analizuojamos problematikos niuansų, kartu jis kvietė į diskusiją apie tolesnes disertacijos temos plėtojimo ir tobulinimo galimybes. Spėdamas, kad darbo struktūrą nulėmė disertantės sumanymas sudėlioti nagrinėjamas koncepcijas pagal savotišką koncentrinių skritulių schemą, kurioje kiekvienas naujas skritulys aprėpia ankstesnį ir jį papildo naujomis temomis (Husserlio *grynąją sąmonę* aprėpia Heideggerio *Dasein*, šį į save įtraukia Merleau-Ponty *kūnas* ir t. t.), Sodeika disertacijos tekstui pagyvinti siūlė plačiau panaudoti Wittgensteino *kalbos žaidimų* idėją. Kadangi fenomenologinis diskursas taip pat yra tam tikras kalbos žaidimas, Wittgensteino koncepcija galima būtų čia pasiremti tam, kad labiau išryškėtų *gyvenamo pasaulio*, kaip iki-diskursyvos patirties, prakalbinimo problemiškas.

Doktorantūros komiteto narė **doc. I. Juozeliūnienė**, kalbėdama apie disertaciją, pripažino, kad kiekvienas, vertindamas darbą, atranda tai, kas jam yra svarbiausia ir įdomiausia, todėl apie tą patį darbą gali būti skirtingų nuomonių. Kalbėdama kaip sociologė, docentė pabrėžė, kad jai šis darbas įdomus visų pirma sociologinių teorijų ištakų požiūriu. Žinoma, teigė Juozeliūnienė, kad sociologai daug perėmė ir iki šiol plačiai naudoja iš fenomenologijos atėjusių sąvokų ir terminų, tačiau jie labai dažnai pamiršta nurodyti šaltinį, iš kur atėjo viena ar kita sąvoka ar net idėja. Todėl Rasos darbą, kuriame analizuojamos kai kurių sociologijos idėjų ištakos, anot Juozeliūnienės, galima pavadinti netgi stalo knyga, kuri turėtų būti po ranka kalbant apie tokius dalykus kaip kasdienės praktikos analizė ar pamatinės sociologines priešpriešas, tokias kaip individas – visuomenė, struktūra – veikėjas, kurių sociologai niekaip negalėjo išspręsti,

ir tik su fenomenologų pagalba paaiškėjo tų priešpriešų prasmė. Taip pat Juozeliūnienė atkreipė dėmesį, kad šiame darbe galime atrasti, iš kur atėjo kūno problematika į emocijų sociologiją, kuri šiuo metu tampa labai svarbi socialinių teorijų kontekste.

Prognuozuodama disertacijai gražią ateitį, Juozeliūnienė tvirtino, kad šis tekstas nėra parašytas tam, kad būtų padėtas į stalčių. Ji teigė, kad kai kuriuos šio darbo skyrius ir fragmentus jau pavasario semestro metu sociologijos studentai galės panaudoti savo studijoms.

Doc. A. Jokubaitis, išsakęs ir kritinių pastabų, kalbėjo apie disertacijos privalumus ir teigė, kad pati stipriausia disertacijos dalis yra apie Wittgensteiną. Jo įsitikinimu, pagirtinas „vaikščiojimas“ tarp skirtingų filosofinių tradicijų: analitinės filosofijos ir fenomenologijos, arba kontinentinės ir „salos“ tradicijos; ir abiejose disertantė visai neblogai jaučiasi. Nėgana to, pabrėžė docentas, Rasa visiškai drąsiai įsiterpė ir į sociologijos tradiciją, t. y. jos darbe atsirado tarpdisciplininis aspektas.

Nijolė Lomanienė